

RECENZE A REFERÁTY

A. Točík, *Altmagyarische Gräberfelder in der Südwestslowakei*. Archaeologica Slovaca — Catalogi IAN ASS, III, Bratislava 1968. 64 stran, 69 tab., 26 obr. v textu.

Publikace obsahuje soupis třiceti staromadarských pohřebišť prvé poloviny 10. století z jihozápadního Slovenska. Kritickým postupem autor vyloučil ze seznamu několik nekropolí mylně řazených ke staromadarským (Šintava, Posádka aj.), připouští však, že podrobným rozбором inventáře hřbitovů z doby arpádovské (hřbitovy belobrdské [975—1025] a děvinského typu [1025—1100] v pojetí J. Eisnera a A. Točíka) se některé hroby ukáží být rovněž staromadarské. Katalog shromažďuje v popisech 245 hrobových celků (kromě řady nálezů z porušených hrobů), z nichž většina (kolem 213) pochází z poválečných výzkumů archeologického ústavu SAV, ostatní z nálezů starších. O většině lokalit se kromě několika výjimek (Bánov, Dvorníky, Dvory nad Žitavou, Galanta) objevily v periodickém tisku předběžné informace; v tomto spise je však podán vyčerpávající popis a vyobrazení. Velký význam má připojení cizojazyčně zveřejněných údajů ze starých publikací, neboť pod pomadarskými názvy lokalit z dob před první světovou válkou často ani někdo možné tušit lokalitu slovenskou (Puszta Szilas, Ipolypásztó, Ekeč aj.).

U každé lokality předchází stručný topografický popis polohy. Názornosti by přispělo, kdyby byl provázen i kresbným výňatkem z mapy, jak je tomu jedině v případě Seredi; v budoucnosti by totiž mohlo zjišťování polohy činit potíže, neboť samé plány pohřebišť, jejichž zveřejnění zvyšuje hodnotu pramenné edice, většinou žádné topografické údaje neobsahují. Popis jednotlivých hrobů s podrobnou charakteristikou a rozměry nálezové situace předchází detailní popis nálezů s rozměry a odkazy na vyobrazení. Úprava hrobových jam, poloha kostry a rozložení přídalků je u charakteristických celků vyjádřena i kresbami (obr. 3—5, 7, 9, 10, 12, 14, 16—22, 24—26); u těchto jinak výborných kreseb působí poněkud rušivě, že řezy hrobových jam nejsou ve stejném měřítku jako jejich půdorysy a že v textu pod nimi není jasně ztotožněno číslo kresby s číslem hrobu, čímž je čtenář nucen k odpočítávání kreseb zpomalujícímu práci s katalogem. U některých kreseb bylo též opomenuto označení orientace hrobu (obr. 10:4, 25:4, 26:1, 7:1,3,5,6).

S textovou částí úzce souvisí 54 výborně kreslených pérovkových tabulek zachycujících inventář hrobů. Vysoká technická úroveň tabulek je vzhledem k jejich umístění v pramenné edici poněkud poškozena tím, že předměty z jednotlivých celků jsou často rozhozeny po různých částech tabulky, takže je obtížné je vyhledávat; inventář z Dolního Petra je dokonce roztržen na tabulkách daleko od sebe (tab. XIII, XIV, XX). Na dvou tabulkách chybí číslování některých předmětů (XVIII:9, XIX:7—9) a u tab. I se projevuje nejednotnost ve způsobu číslování, neboť je tam pod jedním číslem (4) vyobrazeno 12 předmětů (být v podstatě stejných), zatímco ostatní rovněž stejné předměty jak na této, tak i na dalších tabulkách jsou číslovány jednotlivě. Obrazová část je doplněna 8 fotografickými tabulkami vybraných základních typů inventáře, umožňujícími kontrolovat věrohodnost kresby, případně postihnout ty detaily, které kresba zachytit nemůže. Na konci je pak 7 fotografických tabulek přinášejících snímky základních typů hrobů v terénu.

Ačkoliv se A. Točík otázkou rozlišování staromadarských hrobů a jejich problematikou zabýval již při několika příležitostech (AR 7, 1955, 489—494; AR 15, 1963, 610—611; SIA VIII/2, 1960, 281—282), bylo by vítané, kdyby vydání této práce následoval aspoň stručný souhrn jeho názorů na dané téma. Záslužné však je již vydání katalogu samého, neboť tím se dostává vědecké veřejnosti bohatý a plnohodnotný materiálový fond, jehož získání bylo z valné části výsledkem dlouholeté vědecko-organizační činnosti autora. Vydání tohoto katalogu demonstruje, že jihozápadní Slovensko poskytlo výraznou teritoriální skupinu staromadarských památek, jejichž rozbor přispěje významným podílem k řešení chronologické, etnické a kulturně-historické problematiky Karpatské kotliny.

Bořivoj Dostál

Incunabula Graeca, Vol. I-XXX, ed. Carlo Gallavotti, Roma 1961—1969.

Ředitel institutu klasické filologie na římské universitě a odnedávna i zvláštního střediska mykénských studií na téže universitě (Centro di studi micenei) Carlo Gallavotti se podujal v roce 1961 významného činu. S finanční podporou italského ministerstva školství i některých dalších institucí počal vydávat publikační řadu prací spojenou většinou těsněji, mnohdy však i volněji,

s počátky starořecké kultury a nazvanou *Incunabula Graeca*. Úroveň organizačních schopností i finančních možností vydavatele ukazuje nejlépe fakt, že za necelých deset let od vydání prvního svazku edice dosáhl již počet vydaných prací třicítky děl, nepostradatelných zejména pro mykénolog, ale spolu s nimi i pro badatele v nejrůznějších dalších greckistických oborech.

Většina prací je těsně spojena s mykénologickou problematikou. Hned první z vydaných spisů obsahoval edici textů pylských tabulek lineárního písma B, seřazených podle obsahových kritérií, vydaných v přepise latinkou a doprovázených kritickým komentářem, seznamy znaků sylabických i ideografických a indexem všech slov z pylských tabulek (*Inscriptiones Pylicae ad Mycenaean aetatem pertinentes*, ed. *Carlo Gallavotti* a *Anna Sacconiová*, Roma 1961; *Incunabula Graeca*, Vol. I). K této edici se druzí řada několika dalších pomocných knih, majících vztah k písmu, jazyku a vůbec textové problematice lineárního písma B. Je to především úvod do mykénské epigrafiky, poskytující ve dvanácti kapitolách detailní uvedení do nejrozmanitějších oblastí mykénologického epigrafického studia (*Louis Deroy*, *Initiation a l'épigraphie mycénienne*, Roma 1962; Vol. II), dále slovník mykénských slov, konkrétně všech výrazů zjištěných v textech lineárního písma B, pokud byly nalezeny do r. 1962 včetně (*Anna Morpurgová*, *Mycenaeae Graecitatis lexicon*, Roma 1963; Vol. III; práce je opatřena bohatým gramatickým komentářem), potom velmi cenná a bystrá analýza písarských zvyklostí knóských písarů, doprovázená zejména důkladným rozбором zvláštností jednotlivých písarských rukou (*Jean-Pierre Olivier*, *Les scribes de Cnossos. Essai de classement des archives d'un palais mycénien*, Roma 1967; Vol. XVII), stejně jako úvod do gramatické problematiky jazyka lineárního písma B, vybavený zároveň obsáhlým výběrem textů s rozličnými komentáři a indexy (*Mario Doria*, *Avviamento allo studio del miceneo; struttura, problemi, testi*, Roma 1965; Vol. VIII), a konečně rozsáhlá bibliografie mykénologických prací za léta 1953—1964, opatřená seznamy znaků slov, textů i věcných témat, o nichž se za uvedená léta v té či oné studii psalo (*Lydia Baumbachová*, *Studies in Mycenaean Inscriptions and Dialect 1953—1964*, Roma 1968; Vol. XX).

Několik publikací edice se zabývá systematickou interpretací lineárních B textů. Charakter komplexní práce zasahující nejrůznější oblasti mykénského života má dílo, které vydala *Luigia Achillea Stella* pod názvem *La civiltà micenea nei documenti contemporanei* (Roma 1965; Vol. VI). Dílčími oblastmi se zabývali *Louis Deroy* a *Monique Gérardová* v díle *Le cadastre mycénien de Pylos* (Roma 1965; Vol. X; jde o rozbor tabulek obsahujících zprávy o pozemkovém vlastnictví v Pylu), a potom odděleně *Louis Deroy* v práci *Les leveurs d'impôts* (Roma 1968; Vol. XXIV), věnované vybírání daní, a *Monique Gérard-Rousseauová* v studii *Les mentions religieuses dans les tablettes mycénienes* (Roma 1968; Vol. XXIX), pojednávající o otázkách mykénského náboženství. K této druhé práci má tématicky blízko publikace, kterou do edice přispěl *I. Chirassi* a jež nese název *Elementi di culture precereali nei miti e riti greci* (Roma 1968; Vol. XXX).

Někde často je v Gallavottio edici zastoupena mykénská archeologie. Zato jde o dvě publikace mimořádného významu. První z nich (*Franco Biancofiore*, *Civiltà micenea nell'Italia meridionale*, Roma 1963; Vol. IV jako první vydání, Vol. XXII jako rozšířené druhé vydání) pojednává o mykénské keramice z jižní Itálie a druhá představuje podivuhodné spojení postupu archeologického s epigrafickým (*Jacques Raison*, *Les vases à inscriptions peintes de l'âge mycénien et leur contexte archéologique*, Roma 1968; Vol. XIX; kniha obsahuje bohatě komentovanou edici všech lineárních B textů ze střepů nádob v celkovém počtu nejméně 108 dokladů).

Tématika několika prací má obecnější charakter a je s mykénologickými otázkami spojena jen v určitých dílčích partiích. Sem patří široce koncipovaný úvod *Vladimira Georgieva* do dějin indoevropských jazyků (*Introduzione alla storia delle lingue indoeuropee*, Roma 1966; Vol. IX) s velkým bohatstvím zkoumaného jazykového materiálu, i když ovšem místy dosti subjektivně zpracovaného (jde o druhé vydání díla *Issledovanija po sravnitelno-istoričeskomu jazykoznaniju*, Moskva 1958), a dále historická práce *Chestera G. Starra* *Le origini della civiltà greca* (Roma 1964, Vol. V), přeložená z angličtiny.

Šest svazků zůstalo pak zcela stranou mykénologické problematiky: jeden je věnován chetitickým zákonům (*F. Imparati*, *Le leggi ittite*, Roma 1964; Vol. VII), tři chetitštině hieroglyfické (*Piero Meriggi*, *Manuale di eteo geroglifico I, IIa a IIb—c*, Roma 1966, 1967, 1970; Vol. XIII XIV, XV) a dva problematice říše Urartu (*B. B. Piotrowskij*, *Il regno di Van: Urartu*, Roma 1966; Vol. XII; a *M. Salvini*, *Nairi e Uruatri, contributo alla storia della formazione del regno di Urartu*, Roma 1967; Vol. XVI).

Dalších sedm svazků naplnily časopisecké příspěvky. Skutečnost, že celá řada badatelů byla ochotna posílat do římského institutu i kratší články, příp. zprávy, přivedla vydavatele na myšlenku, aby v rámci edice *Incunabula Graeca* začal vydávat nepravidelné periodikum *Studi micenei ed egeo-anatolici*, jehož prvních sedm svazků vyšlo takto: *Fascicolo primo*, 1966, Vol. XI celé edice; *Fasc. 2*, 1967, Vol. XVIII; *fasc. 3*, 1967, Vol. XXI; *fasc. 4*, 1967, Vol. XXIII; *Fasc. 5*, 6, 7, 1968, Vol. XXVI, XXVII, XXVIII.

Konečně zvláštní postavení zaujímá publikace označená číslem XXV. Jde o sborník vzešlý z prvního mezinárodního mykénologického kongresu, pořádaného v Římě v r. 1957 (*Atti e Memorie del I Congresso Internazionale di Micenologia, Roma 27 sett.-3 ott. 1967 [1968]*); sborník má tři svazky o celkovém počtu 1 288 stran.

Vydávání edice, jak je zčásti patrné již z předešlého výkladu, má zrychlující tendenci. Podle plánu vydavatele bude v době, kdy vyjde tato recenze, tj. na jaře 1971, uveřejněno již kolem čtyřiceti svazků. Tato editorská velkorysost nepochybně tvoří z edice *Incunabula Graeca* publikační řadu, která nemá toho času v grecistice obdoby a která činí z mykénologie vědní disciplínu z hlediska publikačního dobře saturovanou.

Antonín Bartoněk

Robert Coleman, *The Dialect Geography of Ancient Greece*, Transactions of the Philological Society 1963, Hertford 1964, str. 57—126.

Colemanova nepřilíhš rozsáhlá monografie obsahuje nejprve pozoruhodný úvod do starořecké dialektologické problematiky (str. 57—69) a na něj navazuje detailní rozbor celé řady vybraných problémů, které autor uvádí v souvislost s problematikou řešení některých novějších hypotéz, obírajících se řeckou nářeční klasifikací. Rozebírá se tu otázka genetických spojitostí iónsko-atticko-arkadokyperských (str. 69—80; s výrazně pozitivním závěrem), problematika vnitro-aiolské divergence mezi thessalštinou a lesbičtinou (str. 80—91; se závěrem, že tam, kde se thessalšтина a lesbičтина od sebe liší, bývá lesbičтина pokročilejší, přičemž se potvrzuje existence jistých souvislostí iónsko-lesbičských a západořecko-thessalských), existence aiolského substrátu v dórských nářečích (str. 91—101; s negativním závěrem) a idea těsného kontaktu iónsko-dórského po dórské migraci (str. 101—105; i tu se existence jistých, třebaš dosti omezených souvislostí potvrzuje).

Tento Colemanův diachronní *dílč* rozbor vyústuje pak v závěrečné partii (str. 105—126) hned na jejím počátku (str. 106) v autorovo přesvědčení, že „pokud se soustředujeme výlučně na jednotlivé isoglossy nebo malé skupiny isogloss, je takový postup z hlediska metodologického příliš omezen a jeho závěry jsou nejisté. Je totiž velmi snadné nalézt skupinu isogloss, v níž je navzájem propojena téměř kterákoliv dvojice dialektů, a je neméně lehké najít jiné svazky isogloss, které by uvnitř každé z těchto dvojic předěl a naopak by každý jednotlivý z obou dialektů spojovaly s tím či oním z dialektů zcela jiných. Co potřebujeme, je úplný seznam isogloss, obsahující dostatečně rozsáhlou a rozmanitou škálu jazykových jevů, aby bylo možno dialekt charakterizovat jednak sám o sobě, jednak ve vztahu ke všem ostatním dialektům. Na pozadí tohoto seznamu lze pak každou jednotlivou isoglossu náležitým způsobem posoudit a zařadit.“

Jako dostačující počet isogloss se Colemanovi jeví pro účely celorecké nářeční klasifikace výběr 51 diferenčních jevů (ve srovnání s pouhými 21 položkami Rischových z MH 12 [1955], 61—76, a s 68 Buckovými z *Greek Dialects*³) a při jejich registraci důsledně uplatňuje rozdíl mezi tzv. *positive, negative a zero-occurrence*. Výsledkem práce s těmito údaji je pak Colemanova tabulka nazvaná *Correlation Coefficients among the Greek Dialects* (proti str. 107), v níž je pomocí koeficientů stanovena míra shod mezi jednotlivými zkoumanými dialekty. Čtenář nemá však bohužel možnost tato čísla překontrolovat, jelikož seznam Colemanových 51 vybraných diferenčních jevů není doprovázen detailním výčtem konkrétních výskytů ve všech ze zkoumaných 24 nářečí, takže čtenář v některých méně jednoznačných případech vlastně neví, které ze sporných alternativ dal autor v tom či onom dialektu přednost. Významnější z uvedených koeficientů jsou pak včleněny do druhé přehledné tabulky označené jako *Greek Dialectal Affiliations* (str. 125). Tabulky jsou doprovázeny textovým komentářem, který obsahuje řadu zajímavých pozorování o předpokládaných vztazích jednotlivých řeckých dialektů mezi sebou navzájem.

Tato závěrečná statistická část Colemanovy studie patří metodologicky nepochybně k nejzajímavějším pokusům o klasifikaci starořeckých dialektů, uvedeným v poslední době. Sám Coleman si byl přitom vědom i různých nedostatků svého metodického postupu. Tak např. pokud jde o případnou námitku, že by bylo možno ještě zvýšit jak počet srovnávaných nářečních jednotek (o některé dialekty okrajové nebo o některé subdialekty), tak i počet zkoumaných diferenčních jevů, příp. vůbec i sám okruh zkoumaného nářečního materiálu (Coleman vychází v zásadě jen z Thumba, Bucka a Bechtela), autor plně uznává, že „všemi třemi uvedenými způsoby by bylo možno dosáhnout jistých výsledků, a že třebaš je nejisté, zda tím může být celkový obraz výrazněji změněn, mohly by za těchto okolností rozhodnějším způsobem vystoupit do popředí různé detaily, které by mohly mít v mnoha směrech značnou důležitost.“

Coleman si dobře uvědomil i to, že plně neoddržuje požadavek přísné synchronní base mezinářečního srovnání, který sám postuloval na str. 60n. Viditelně — a zřejmě vědomě — jej porušil zařazením mykénské řečtiny, která je s klasickými řeckými dialekty pro své zcela odlišné posta-